

Mercè Durfort i Coll i la Institució Catalana d'Història Natural

Pots plorar perquè se n'ha anat, o pots somriure perquè ha viscut. Pots tancar els ulls i pregar perquè torni o pots obrir-los i veure tot el que ha deixat. Pots plorar, tancar la teva ment, sentir el buit i donar l'esquena, o pots fer el que li agradaria: somriure, obrir els ulls, estimar i seguir.

PROVERBI ESCOCÈS

Volem començar amb aquest proverbi escocès que la doctora Mercè Durfort ens va enviar en una ocasió arran de la mort d'una persona estimada, perquè pensem que definia molt bé la seva manera de viure. La doctora Durfort estimava la vida i en gaudia per sobre de totes les coses, incloent-hi les adversitats i les dificultats, també de les moltes que va haver d'afrontar ella mateixa. No li va ser fàcil convertir-se en una de les primeres catedràtiques de biologia de la Universitat de Barcelona (UB), per la seva doble condició de dona i estrangera (va néixer a La Suze-sur-Sarthe, País del Loira, França). Ni tampoc li va ser senzill fer-se un lloc dins d'entitats fortament masculinitzades, com la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (RACAB; va ser la primera científica a ingressar-hi, i això no va tenir lloc fins al 1993), l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) o la mateixa Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) de la segona meitat del segle xx.

La implicació de Mercè Durfort amb la ICHN començà aviat després del franquisme, amb l'anomenada *represa*. Aquesta tingué lloc oficialment l'any 1972, quan uns quants membres de l'IEC, encapçalats per Lluís Solé i Sabarís i Oriol de Bolòs, es constituïren en Junta Gestora Provisional. La refundació va caldre perquè, tot i que no havia estat mai derogada, sí que va ser suspesa temporalment el 1953 per l'aleshores president, el doctor Josep Maluquer Nicolau, davant les nombroses dificultats derivades de la postguerra que n'impedien el funcionament normal. El 1973, la doctora Durfort s'incorporà al Consell Directiu d'aquesta

ICHN renascuda i hi desenvolupà diversos càrrecs, entre els quals destaca el de bibliotecària durant el període 1974-1977.

A partir del 1975 va col·laborar d'una manera molt activa en una iniciativa de la Institució que va tenir una gran acollida: els anomenats *Seminaris d'Estudis Universitaris*. Aquests Seminaris tenien una orientació teoricopràctica i se centaven en temes concrets que requerien una formació addicional en biologia a la que s'impartia a les aules de la Universitat. La doctora Durfort en va coordinar quatre; tots, de tècniques avançades de microscòpia, del total de nou seminaris que es van dur a terme. La seva implicació en aquests Seminaris denota un compromís profund de la doctora Durfort amb la docència de qualitat, i una gran preocupació per la manca de mitjans a la qual s'enfrontaven (i s'enfronten) estudiants i professors universitaris, però també professors i alumnes d'escoles i instituts. En paraules de la doctora Durfort en la darrera edició (1994) d'aquests Seminaris:

Quan l'any 1975 la Institució Catalana d'Història Natural va pensar organitzar uns seminaris teoricopràctics dedicats als seus membres, jo vaig apuntar-me tot seguit a la iniciativa; i em van permetre de fer el primer. Malauradament, en aquella època, les pràctiques que podia oferir als meus estudiants universitaris eren molt migrades i un sentiment angoixant s'anava apoderant de mi; per això, la iniciativa de la Institució Catalana d'Història Natural em va permetre poder compensar els llicenciats i estudiants de biologia interessats en el món microscòpic, ja que ells podien acollir-se a aquella iniciativa i jo podia oferir-los unes sessions pràctiques bàsiques, però molt demostratives i il·lustratives. Conscient, alhora, que el professorat dels instituts i les escoles, igualment com els professors universitaris, havien de desenvolupar la seva tasca amb molt pocs mitjans i amb poc temps, vaig pensar que seria interessant i útil muntar uns seminaris en què allò que apareguessin ho poguessin repetir en el seu centre de treball [...]. La Institució Catalana d'Història Natural, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i jo mateixa, volem posar a les mans dels biòlegs una eina útil per al desenvolupament d'una part de llur tasca docent i de recerca, i als estudiants una eina que els centri i solucioni, d'una manera molt directa, alguns dels problemes que els sorgiran al llarg de llurs estudis.

La implicació de la doctora Durfort amb la docència queda també palesa en el fet que va impartir durant molts anys cursos d'estiu d'histologia vegetal i animal i de microscòpia, organitzats pel Laboratori Biològic de Sarrià, i que gairebé fins a la seva mort va impartir els cursos organitzats per les Aules d'Extensió Universitària per a la Gent Gran, amb la col·laboració de la UB. Per tot plegat va deixar un record inesborrable en moltes promocions d'estudiants, com va quedar reflectit a les xarxes socials quan es va conèixer la seva mort (Jofre, 2023) i com podem rubricar alguns autors d'aquest escrit. Rigor, capacitat didàctica i dedicació, molt bona docència.

El vincle de la doctora Durfort amb la ICHN continuà amb intensitat, especialment d'ençà de la seva incorporació com a membre numerària de l'IEC adscrita a la Secció de Ciències Biològiques el 1989. La doctora Durfort destacava pel seu tarannà «diferent», un xic iconoclasta i provocador, que de vegades la feia discrepar del corrent principal que sovint caracteritza aquests consells de govern tan acadèmics. Això la connectava especialment amb la ICHN, una societat filial de l'IEC realment poc ortodoxa i construïda des de les bases naturalistes, amb moltes delegacions territorials i grups de treball estesos arreu dels Països Catalans que despleguen una gran activitat i aporten un gran dinamisme a la recerca naturalista. Sovint ens la trobàvem en les presentacions que, anualment, la ICHN feia a la sessió conjunta de les seccions de Ciències Biològiques i de Ciències i Tecnologia de l'IEC per retre comptes de les seves activitats i mai no hi va faltar quan formà part del Consell Directiu de la ICHN, del 2018 al 2021, donant suport amb la seva presència a les actuacions del Consell. Les reaccions de la doctora Durfort eren especialment entusiastes i d'una manera habitual posava en relleu la quantitat i la qualitat de la feina feta i la completesa de les nostres presentacions.

D'ençà del 2005, amb l'acord del Consell Directiu de nomenar-la sòcia d'honor, la doctora Durfort es retrobà amb una institució de la qual no havia deixat mai de ser part (Pujade-Villar i Munujos, 2015). A l'assemblea de socis en què fou nomenada, va fer-ne la semblança biogràfica el seu estimat amic, ara també desaparegut, doctor Ramon Maria Masalles, que va destacar el seu compromís amb la recerca, amb la docència universitària i amb el país. La doctora Durfort va agrair molt la distinció i va comentar que les paraules del doctor Masalles havien recollit plenament les seves motivacions.

La relació entre la doctora Durfort i la ICHN s'intensificà a partir del 2018, al final de la presidència del doctor Joan Pino i l'inici de la de la doctora Jordina Belmonte. En aquella data, la doctora Durfort va substituir el doctor Joaquim Gosálbez com a delegada de l'IEC al Consell Directiu de la ICHN, encàrrec que va desenvolupar fins que la malaltia la va dur a demanar ser substituïda. El doctor Xavier Turon en va prendre el relleu el juliol del 2021. La connexió i, per què no dir-ho, la complicitat de la doctora Durfort amb la dinàmica del Consell Directiu de la ICHN es va posar de manifest des del primer dia. Observadora, atenta, crítica sempre amb ànim constructiu, experta consellera i molt respectuosa, comptar amb ella ha estat una gran experiència i un gran ajut per a la ICHN. El doctor Joan Jofre, en una remembrança recent (Jofre, 2023) destaca que, a més de complir com ningú les funcions que li havien estat encomanades, la doctora Durfort sempre contribuïa amb un tacte exquisit i una gran sensibilitat al dia a dia i a la solució de problemes més o menys complexos. Ella sempre pensava en unes xocolatines o unes galetes per endolcir les reunions i en les flors per als actes públics. I el Consell Directiu de la ICHN pot donar fe d'aquesta provisió de dolços

i d'aquest tarannà exquisit, fins i tot quan calia tractar sobre temes que afectaven les relacions de la ICHN amb l'IEC.

Malgrat que la seva trajectòria científica la va acostar a una biologia més de l'àmbit fonamental, la doctora Durfort mai no va perdre el contacte amb el naturalisme pròpiament dit, com ho demostra el fet que va ser comissària de l'exposició «Exponatura», que, des dels seus inicis el 1980, es duia a terme cada any al Pati de la Facultat de Biologia de la UB. Les seves arrels naturalistes es mostren també en la seva participació al vídeo *180 anys del retorn del 'Beagle'*, en què es reflexiona sobre la influència que va tenir el viatge de Darwin en l'obra del naturalista i en la història de la ciència, una altra de les seves passions principals. I mai no va perdre de vista, en aquesta connexió amb el naturalisme, la referència de la ICHN, entitat a la qual enviava, com a moltes altres, una targeta de Nadal personalitzada amb motius dels nostres sistemes naturals.

El traspàs de la doctora Durfort va colpir molts sectors de la biologia, començant pel seu gran nombre d'alumnes i deixebles a la Universitat, però també a l'IEC. Les persones que van tenir la sort de col·laborar amb ella, com les secretàries de les societats filials de la Secció de Ciències Biològiques i la de Ciències i Tecnologia, sempre es van sentir apreciades i molt acompanyades pel seu caràcter decidit, proper i detallista i pel seu tracte exquisit. Sempre els feia arribar algun present per Nadal o pel seu sant, un missatge o una trucada de tant en tant quan sabia que les coses no anaven del tot bé. Continua sent-hi molt present i se la troba a faltar també entre aquest col·lectiu.

La ICHN ho va sentir especialment i va voler dedicar el seu Ajut a la Dona Naturalista de 2023 a la doctora Durfort. Aquest ajut s'atorga anualment i vol fomentar la recerca naturalista entre les investigadores dels Països Catalans. L'ajut recull, per tant, l'esperit de la doctora Durfort davant de la vida: recerca naturalista, feminisme i catalanitat. En un article publicat al web de la revista *Mètode* poc després de la seva mort, el doctor Juli Peretó, catedràtic de bioquímica de la Universitat de València i membre numerari de l'IEC, va definir la doctora Durfort com una gran dama de la ciència (Peretó, 2022). Nosaltres la reconeixem també com una gran dama de la recerca naturalista, i així li vam voler transmetre al seu sepeli, amb un ram de flors silvestres com a símbol de la seva connexió amb la natura del país.

Descansa en pau, Mercè.

REFERÈNCIES CITADES

DURFORT, M. (1994). *Iniciació a les tècniques histològiques vegetals i animals*. Barcelona: Institució Catalana d'Història Natural. (Seminaris d'Estudis Universitaris; 9)

JOFRE, J. (2023). «Mercè Durfort, la passió per la ciència i la llengua». *Terminàlia*, núm. 28, p. 89-90.

PERETÓ, J. (2022). «Mercè Durfort, una gran dama de la ciència». *Mètode* [en línia]. València: Universitat de València. <<https://metode.cat/noticies/merce-durfort-una-gran-dama-de-la-ciencia.html>> [Consulta: 27 març 2025].

PUJADE-VILLAR, J.; MANUJOS, I. (2015). «Els socis d'honor de la ICHN, aquest any, Jordi Ribes i Rius». *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, vol. 79, p. 165-179.

JOAN PINO

Catedràtic d'ecologia, Facultat de Ciències, Universitat Autònoma de Barcelona.

President de la Institució Catalana d'Història Natural (2012- 2018)

JORDINA BELMONTE

Professora titular del Departament de Biologia Animal, Biologia Vegetal i Ecologia, Facultat de Biociències, Universitat Autònoma de Barcelona.

Presidenta de la Institució Catalana d'Història Natural (2018-2024)

JULI PUJADE-VILLAR

Catedràtic del Departament de Biologia Evolutiva, Ecologia i Ciències Ambientals, Facultat de Biologia, Universitat de Barcelona.

Vicepresident de la Institució Catalana d'Història Natural

ISABEL MUNUJOS

Secretària administrativa de la Institució Catalana d'Història Natural

(1990-2023)